

Den svenska serien (ett urval)

1. Carl Sparre (1723-1791), *Medivi brunn*, tuschteckning, 4 juli 1688, Gripsholm, Nationalmuseum, Stockholm.

2. Erik Dahlbergh (1625-1703), *Svinngarns källa*, laverad blyertsteckning, Kungliga Biblioteket, Stockholm.
Anteckning: 'Erik Dahlbergh (1625-1703) tecknare, topograf'

3. David von Cöln (ej belagt), (1689-1763), *Ångsö*, oljemålning, ca 1745, Ångsö.

4. Ann Böttcher (1973-), *Lövriska uddar*, 2005, blyerts på papper.

5. *Suecia Antiqua et Hodierna (Det forna och nutida Sverige)*, topografiskt planscherk med koppargravyrer efter teckningar av Erik Dahlbergh (1625-1703). Kungliga Biblioteket, Stockholm.

6. Björn Berg (1923-2008), *Dahlbergh tecknande*, pennteckning, tusch, inköpt 1963. Moderna Museet, Stockholm.

7. Jean Eric Rehn (1717-1793), livering, Nationalmuseum, Stockholm.

8. Johan Philip Korn (1728-1796), *Landskap med ryttare*, Nationalmuseum, Stockholm.

9. Johan Pasch (1706-1769), 'detalj av väggfält från sängkammaren i huset Järntorget 83, Stockholm', olja, 1750-tal, Nordiska Museet, Stockholm.

10. Jean Eric Rehn, *Ulriksdal från sjösidan*, tuschlivering, Nationalmuseum, Stockholm.

Anteckning: 'ovanlig uppmärksamhet på granen och dess karaktär, vi har inte ens lämnat 1600-talet än'

11. Från Nordiska museets folkminnessamling (FMS):

'Granen är mycket svag för sitt vackra yttre, men med det inre är det sådär. Björken är hennes medtävarinna i skönhet och får därför under vintern hålla till godo med vassa, stickande okvädningsord för sin nakenhet. Björken tiger och bidar våren. Då kommer en dag, när hon under sin fina slöja kan småleende säga till granen:

Se nu står du där i din gamla beckiga skrud, men här står jag likt en silverprydd brud.

Och så ropar hon till människan:

Hugg min stam och snid min topp,

Så växer jag (skönare) opp.'

Eva Wigström: Folkstro och sägner (Sv. L VIII:3. S.21) (Under rubrik: Växter ock djur: Träd ock buskar)

Växtlivet i folkets tro och diktning. Ord och bild, 1896, s13.

Anteckning: '115: Naturen: Tro om växter: Träd: Gran. Nordiska Museet, Stockholm.'

12. Carl August Ehrensvärd (1745-1800), *Appendix. Poetens kroppsliga historia*, 1795, titelblad, penna och svart bläck, livering i grått, Nationalmuseum, Stockholm.

Anteckning: 'gran bakom sten'

13. Carl August Ehrensvärd, *Stockholm*, 1778, penna och brunt bläck på papper, Nationalmuseum, Stockholm.

Anteckning: 'Tycker du att en gran är skön?'

14. Carl August Ehrensvärd, *Nakna klippor. Nidbild över Småland*, 1798, penna och brunt bläck på papper, Nationalmuseum, Stockholm.

Anteckning: 'Småländska getabackar'

Grön post-it: 'Småländs taggiga landskap: en koncentration av naturens fulhet. Jämför den senare Larson'

15. Arne H Hallén (1890-1974), *Lä*, etsning, (Råsunda 1918) Moderna Museet, Stockholm.

Anteckning: 'påminner om Ehrensvärds rumpor / 'Småländska getabackar', jmf! Inga tydliga granar i bakgrunden. Lövträd, tall, möjligen grantoppar. Skulle vara kul att ha.'

16. 'Ehrensvärds landskapssyn har ändrats radikalt under Italienåren, och så länge han lever hatar han gråstenarna och granen. Senare resor kors och tvärs genom Sverige bekräftar tesen om människan och landskapet: *folket liknar sina trakter* - och ger honom mängder av åskådningsexempel. Det är särskilt Småland som gör honom upprörd. Han kan faktiskt inte gå och lägga sig på kvällen förrän han ritat av grösligheterna. 'Beskåda detta otäcka land', skriver han i ett illustrerat brev, 'och utvisa en enda prick som är vacker.' Till ett annat fogar han ett schema i vilket han ställer den nordiska karaktären mot den sydländska. Granens vassa former förenklas till spikar, medan de älskade lövträden tecknas som runda frukter.'

'Tycker du att en gran är skön, frågar han vännen De Geer och fortsätter:

O!!! Skönhet. Svedjom. Ehrensvärds recept är att bränna ner de förbannade ruskorna, att svedja och odla i askan.'

Sten Åke Nilsson, *1700-talets ansikte Carl August Ehrensvärd*, (Stockholm: Nordstedts, 1996), s74.

'Se sådan fasa', *Brev till Kickan/ Carl August Ehrensvärd*; urval och inledning: Holger Frykenstedt; textåtergivning och kommentarer: Sven G. Hansson, (Stockholm: Norstedt, 1971), s76. (Originalbrevet finns i Tosterupsamlingen, Riksarkivet, Stockholm.)

'Niskhetens nålar och Behagets rundning', del av *Brev till Kickan*, s77:

'Jag skall ännu i afton Bese Granar, Tallar, Dalar och knallar och våra svenska Berg monotona, Runda, Släta, liknar Stussar och Folket likna sina Trakter Sedan kommer jag inträdandes i Östergötland... Östergötland är intet hiskeligt åtminstone'

"Hans animositet mot skogslandet tycks bara öka med åren; *vad granar angår hatar jag dem nu mera än nånsin*, skriver han (1800) och bifogar en teckning med dessa förhatliga träd kring en stuss. ...Vad Ehrensvärd föraktade, började nu älskas. Men det viktigaste är kanske inte vad han ansåg om svensk natur, utan att han över huvud taget ägnade den ett så intensivt och levande intresse. Hans sinne för det dynamiska i naturen och viljan, inte i första hand att avbilda, utan att tolka landskapets 'innersta väsen', förenar honom helt och fullt med det nya skedet." Gunnar Berfelt, *Svensk Landskapskonst - från renässans till romantik*, (Stockholm: Sveriges allmänna konstförening, 1965), s145.

17. Ulf Lundkvist, *Assar de Luxe* (Stockholm: Bokförlaget Forum, 1995):

- Präglar landskapet invånarna?
- Mossning Vivan
- Pyttsan och Tvi Vale. Ni har bara en sak i huvena karlslokingar!
- Vem var det där?
- Miss Nollbega 93, en riktig skarpling på sin tid.

Grå post-it: 'Måste referera till Ehrensvärds landskapssyn o granhat! ... folket liknar sina trakter... åskådningsexempel...'

18. Lars-Ola Borglid, *Linnés landskap* (Stockholm: Prisma, 1999). Kapitel: *Linné och skogen*.

Anteckning: 'Linné såg skogens ekonomiska potential. Carl Fries reste i Linnés fotspår på 1950-talet'

s79, rad 13-20: 'Vi kan jämföra den hänförelse, som Linné drabbades av vid åsynen av det småländska landskapet, med den avsky som en annan av 1700-talets stora resenärer förmedlade av samma landskap. Under en av sina genomresor på väg till Italien tecknade C.A. Ehrensvärd av ett motiv föreställande mycket gles och lågvuxen granskog någonstans i södra Småland. I ett brev till hustrun kommenterade Ehrensvärd teckningen: *Jag kan icke lägga mig... förrän jag måste avbilda dessa fula trakter. Se sådan fasa!*'

s80, rad 1-2: "Vad var det då för skog som Linné och Ehrensvärd for igenom? Säkert är, att den inte såg ut som dagens Smålandsskogar."

s80, rad 10-18: "I våra ögon skulle nog 'skogen' i Linnés hemtrakter mest likna 1800-talets och vårt eget århundrades hagmarker. Granen hade visserligen vandrat in i södra Småland någon gång i tidig medeltid men mycket sporadiskt till en början, kanske några stycken per socken. Sedan höll bönderna granen kort hela tiden fram till slutet av 1800-talet. Av de granar som växte i gransocknarna under 1700-talet var det säkert bara ett fåtal som fick bli fullvuxna. I huvudsak lät man smågranar växa upp till stängselvirke, annars fanns granen mest som buskar på utmarkerna."

s185, rad 12-15: 'Om Carl Fries och Bengt Berg har Staffan Söderberg skrivit, att de var sena linneaner: ...kartläggare, resenärer som kuskade riket runt, tog bilder och skrev böcker. De var de sista upptäcktsresandena i Sverige.'

s185, rad 33-34: 'Det var när Fries lyfte blicken och skådade ut över landskapet som han såg förändringarna sedan Linnés dagar.'

s186, rad 11-14: 'Linné skulle själv ha varit den förste att prisa en sådan omläggning i nyttans tecken. Det har hunnit gå 40 år sedan Carl Fries besökte Kväilleberg när jag själv beger mig till toppen.'

s187, rad 4-7: 'Av den utsikt som Linné beskriver från gårdstunet på toppen av backen återstår ingenting. Den skymms effektivt av granridåer och jag skulle ha behövt en av Räddningstjänstens skyliftar för att komma över grantopparna.'

Anteckning s74: 'Skulle inte känt igen Småland idag, skulle inte tycka om vad han såg till skillnad från Linné som likt Nostradamus förutspådde granens ekonomiska prod. E. skulle dock säkert ha lovprisat stormen!'

19. *En lappkåta wid Ö Torneå*, Nationalmuseum, Stockholm, NMH RAÅ.

20. Per Hilleström (1732-1816), *Lappar*, 1700-tal, oljemålning, Malmö Konstmuseum.

Blå post-it: 'Lappen och Skansen / Nordiska museet'

21. 'Från Lappmarken'. Brefkort, stämplat 10 september 1901.

22. 'Lappar från Lule Lappmark'. Brefkort, stämplat 25 maj 1903. (Föreställande diorama i Skandinavisk-etnografiska samlingen, 1874. Foto Axel Lindahl, Nordiska museet.)

23. 'En av de provuppställningar som gjordes inför installationen i den nya museibygnaden. En målad kuliss får föreställa det lapska landskapet. Foto omkring sekelskiftet.' Nordiska museet, Stockholm.

24. 'Det första lappvistet, en kopia av ett läger från Frostviken, kom på plats redan 1891 och befolkades av en samefamilj. Foto: Axel Lindahl, 1898.' Skansen / Nordiska museet, Stockholm.

25. 'När Arthur Hazelius friluftsmuseum Skansen slog upp portarna kunde stockholmarna lätt och behändigt stifta bekantskap med bland annat det fjärran och med så mycket vildmarksromantik omvärdva Lappland. Skiss av David Ljungdahl i Ny Illustrerad Tidning, 1891.' Jakob Christensson, *Landskapet i våra Hjärtan - en essä om svenskars naturumgänge och identitetssökande*, (Lund: Historiska Media, 2002), s64.

26. Jacob Gillberg (1724-1793), *Harjakten* (La Chasse au lièvre), kopparstick. 'Den länge bannlysta granen vinner nu efterhand insteg bland alla 'lummige träd' på dessa 'lövrika uddar'. Men den anpassas till arten genom att halvvägs förvandlas till ett ornament genom en sirlig kurvatur; först med denna bugning blir den så att säga salongsfärdig och hädanefter fullt acceptabel. Granen blev nu det kanske främsta motivet för att ange det typiskt svenska. Samma krumbuktande granar återkommer stundom hos Albrekt von Lantinghausen.' Gunnar Berfelt, *Svensk Landskapskonst - från renässans till romantik*, (Stockholm: Sveriges allmänna konstförening, 1965) s163. Anteckning: 'Jämför med Albrekt von Lantinghausen (1751-1820) lärning till Gillberg'

27. Anteckning: '15 år gammal omnämnd i Svenska Magasinet 1766, gick från mer idylliska till karga motiv, till och med figurerna är risiga, tyngda och gamla, arbetare, Albrekt von Lantinghausen, 1768 guldmédalj i modellteckning, kopparstick, 1751-1820, tid?, Lärning till Gillberg, mest begåvade, Konstakademin, Gillberg (1724-1793), Samma krumbuktande granar finns hos Lantinghausen, Följer upptrampade stigar, 70-talet försöker ge motiven mer nordisk prägel, kargare motiv och även figurerna ses mer med andra ögon., Eländigt folk i dessa risiga bygder...mer självständig naturtolkning, bort från idyllen, ny generation som förberedde romantiken, Elias Martin...Yrkesmilitär, Hovfunktionär'

28. Ann Böttcher (1973-), *Lantinghausens krumbuktande granar*, 2005, blyerts på papper.

29. Elias Martin (1739-1818), *Blind tiggare skänker en allmosa åt en moder med ett barn*, olja på duk, Malmö Konstmuseum.

30. Elias Martin, *Romantiskt bergslandskap med lutande gran*, 1768-80, olja på duk, Nationalmuseum, Stockholm.

31. Elias Martin, *Romantiskt landskap med gran*, 1768-80, olja på duk, Nationalmuseum, Stockholm. 'Anteckning: som El Capitan, Yosemite'

32. Elias Martin, *Eremitaget vid Forsmarcks bruk*, akvarell, Uppsala Universitets Bibliotek.

33. Elias Martin, *Gungan i den engelska trädgården på Forsmarck*, etsning. Gravör Martin Rudolf Heland (1765-1814).

34. Elias Martin, 'Han tager sista halmsträet af sitt usliga botak.'

- Blå post-it: Elias Martin och hans krets (bror Johan F, Linnerhielm, Heland osv)
35. J.C. Linnerhielm, *Mellanfallet vid Huskvarna*, akvarell, 1790.
36. Marcus Larson (1825-1864), *Svenskt vattenfall*, olja på duk, Paris, 1856, Bohusläns Museum, Uddevalla. Vykort.
37. Ann Böttcher (1973-), *Marcus Larsson och hemulerna*, 2005, blyerts på papper.
38. Marcus Larson (1825-1864), *Vattenfall i Småland*, olja på duk, Paris, 1856, Nationalmuseum, Stockholm. Vykort.
Grön post-it: Scenen. Fors med klippor, skog, lutande gran/tall, berg, småhus, realism och strålkastarljus.
39. Marcus Larson (1825-1864), *Vattenfall*, 1856, Malmö Konstmuseum. Skrivet på dukens baksida: 'Originalmålning av Marcus Larson intygar Gustav Jaensson. Instämmer i ovanstående. Tidigare okänd målning av högsta kvalitet. Ragnar Hoppe.'
Gul post-it pil: Se C.F. Hill!
40. Gösta Hübinette (1897-1980), *Norra Ristafallet*, ca 1925, gelatinsilverfotografi, Moderna Museet, Stockholm.
41. Nils Thomasson (1880-1975), *Ristafallen, Jämtland*, ca 1905, gelatinsilverfotografi. Moderna Museet, Stockholm.
Anteckning: som Hills gran- öar bland fors o vattenfall
42. *Småland, Linnea, Linnea Borealis*, vykort, stämplat 9 april 1949.
43. *Från Sveriges Bygder. På fiske. Vykort*, stämplat 27 januari 1906.
44. "I scenen Oden bygger Sigtuna ser vi honom i förgrunden till vänster som riksgrundare; dräkterna är fantasifulla och bebyggelsen syns väl mest medeltida och för tankarna till någon nordtysk hansastad, men den nordiska syftningen är omisskännlig tack vare de ståtliga granarna." Bildtext: Oden bygger sin Hufvud-stad Sigtuna vid Mälaren. Lavering av Pehr Högberg (1746-1816), Nordiska Museet.
Jakob Christensson, *Landskapet i våra Hjärtan - en essä om svenskars naturumgänge och identitetssökande*, (Lund: Historiska Media, 2002), s50.
45. 'Mästaren Linné ute på botanisk exkursion finner en linnea. Anonymt träsnitt ur Onkel Adams (pseudonym för Wetterbergh, Carl Anton (1804-1889), *Linnéa*, tidning för barn, 1861-1871.'
46. 'Byströms Bellmanbyst invigs den 26 juli 1829. Till det efterhand alltmer parkaktiga Djurgården vallfärdade sommartid stockholmarna i strid ström.' Färglagd litografi av Hjalmar Mörner (1794-1837). Uppsala universitetsbibliotek.
- Grön post-it: Granen som geografisk klassificering och regional självhävdelse
47. 'Sverige. Trollhättan. Du gamla, du fria, du fjällhöga Nord. Du tysta, du glädjerika sköna!' Brevkort, stämplat 19 mars 1911.
48. 'Landskapsblommor, vapen och karta', utskrift från Leopolds Antikvariat, Sturegatan 44 i Stockholm, 2003-05-02 Samt vykort 'Medelpad', <http://www.abm.se/leopolds/>
49. 'Provinsblommeknappar i 1921 års upplaga från Justus Bergmans Svenska Konstindustri- anstalten. En tidigare upplaga såldes av Sällskapet för Kristlig Social Nykterhetsverksamhet för att bekosta verksamheten i Vemdalen.'
'I *Svenska Kalendern* 1909 (Stockholm: Almqvist & Wiksell) som utkom december 1908 fanns dessa provinsblommor målade av Axel Ekblom.'
- Nål, vänster: '300 Års Jubileum, 1943'
Nål, höger: 'Kramfors, 1/1 - 47'
50. Neveus, Clara/De Wearn, Bror Jacques/Eriksson, Kurt, *Ny svensk vapenbok*, (Stockholm: Streiffert i samarbete med Riksarkivet, 1992).
Rosa post-it: 'skura - delningslinje i härolden (vapnen)'
51. 'Anteckning: Adelskalendern, Fockska färgerna: Grönt och vitt.'
Adelskalendern 2004 (Riddarhuset, 2003).
52. 'Carin Görings grav, född Fock den 21 oktober 1888, död 17 oktober 1931 samt familjegraven med inskriptionen Carla Fock. Egna fotografier från Lovö kyrkogård, Drottningholm, Ekerö.'
53. Rosa post-it (överest): 'Carin & Göring träffades 21 februari 1920. Carin dog 1931 efter 11 år tillsammans, brann för nationalsocialismen men hann ej uppleva dess verkliga ondska. Begravd Lovö kyrkogård, Drottningholm. Carins mor Huldine. Carins far Carl, baron + officer. Östermalm, Grev Turegatan 68. Engsholm, sommarställe nära Drottningholm.'
- Rosa post-it (underst): 'Fockska färgerna grön/vitt, 24 feb 1920 - NSDAP, 3 feb 1923 gifte sig. Fanny, Carins syster hängiven nationalsoc. Mars 1925 paret Göring flyttar till Sthlm, Odeng. 23. < Familjen Focks vapen.'
54. 'Vykort och bilder: Rockelstad. Jaktstugan i Helgestaskog. Objektsbeskrivning: Mycket fint kort. Ej postgånget.'
Utskrift från Tradera, 19 mars 2004.
- Grön post-it: 'Erik von Rosen hade svastikan som bomärke, redan 1903, över brasan'
- Gul post-it: 'Göring (Hermann 1893 -1946) och Erik von Rosen umgicks flitigt, gärna i jaktstugan, också efter Carins död 1931.'
55. 'Rockelstad. Porten till Borggården'. Brevkort, förlag: Dagmar Eriksén, Norrköping. Oskrivet.
- Brun post-it (saknas på kartan): 'Göring (Hermann, 1893 -1946) flygofficer - Svensk Lufttrafik AB efter I:a VK, flög hem (Erik) von Rosen till Rockelstad - snöstorm - träffade Carin, Erik von Rosens svägerska > Görings I:a fru.'
56. 'Trollgranen eller Bastugranen, Mo socken, Hälsingland'. Text framsida: 'Ingen vågade hugga ned denna gran eller hugga upp veden efter att trädet blåst omkull. Om någon burit hand på granen, skulle sjukdom drabba personen i fråga.'
Text baksida: Sticker med blod eller var från sjuka personer fastpluggades i stammen eller nedgrävdes vid rötterna. Detta förfarande överförde sjukdomen till trädet, varijenom den sjuka blev botad', 1942.
Foto: Eric von Rosen (1879-1948), Nordiska Museet, Stockholm.
57. 'N.S.A.P. - Tillbaka till jorden!' Objektsbeskrivning: Mycket unikt exemplar, kontrollstämplat november 1934 som godkänt prov av NSAP partiintendenten och ekonomiavdelningen samt distriktet västra distriktets stämpel. Mycket välbevarat kort utgivet av det Svenska Nationalsocialistiska arbetarepartiet, Ö Hamngatan 2, Göteborg. Ej postcirkulerat.
Tradera: Kategori: Vykort & Bilder: Allmänt: Politik & Propaganda. Utskrift, 2005-02-18.
58. Från vänster till höger:
'Nordisk helg'. Brevkort, NSAP (Nationalsocialistiska arbetarepartiet, 1933-1950), partiintendenturen, Stockholm, 1930-tal. Reproduktion.
- 'God Helg'. Brevkort, NSB (Nationalsocialistiska blocket, 1933-1936). Göteborg, 1930-tal. Reproduktion.
- 'God Helg'. 1930-tal. Brevkort, NSAP (Nationalsocialistiska arbetarepartiet). Reproduktion.
59. Brun post-it: Nationalsocialistiska arbetarepartiet, partiintendenturen, Stockholm, N.S.A.P. (efterkrigsproducerade).
- 'Nordisk Helg', 'God Helg', 'God jul, N.S.A.P.'
60. 'Nordisk helg'. Nordiska Museet, Stockholm.
- 'Hell Furugård, God Jul'. 1933, Nordiska Museet, Stockholm.
'God Jul' följt av en i efterhand ritad svastika. Julkort av Jenny Nyström (1854-1946). Nordiska Museet, Stockholm.
61. Bildtext: barren på plats. Den årliga 'Stenbecksgrenen' reses på Skeppsbron i Stockholm i går. Stadens största julgran har blivit en tradition som startats av den nu avlidne finansmannen Jan Stenbeck (Henrik

Montgomery/Pressens bild) Anteckning: Metro fredagen 14 november 2003.

Brun post-it: Monteringen av 'Stenbecksgranen' börjar redan i början av nov. Innan dess har en lång, rak stam sökts ut och förborrats för isättningen av grenar. Utvalda grenar har kapats från ett antal andra granar för att komponera en helt konisk julgran. Inför första året åkte anställda över till USA för att lära sig hur man gör 'the perfect Christmas tree'.

62. Julgran, Dalsland, Gesäters socken, Fredlund. Foto: Petrus Johansson, Rölanda, ca. 1913, Nordiska Museet, Stockholm.

63. Halland, Våxtorp sn.

"Julträdet. En stam av vanligt trä med instuckna grenar. Höjd 40 cm. Klädd med grönt ris, gran. Inga äpplen satt i men man satte stöpte ljus på trädet. Ljusen fästes med tråd eller klämma. Innan julgran började, hade man julträdet. Det fanns inte heller granar ute i skogarna då. Ute på fåladden växte inte ett träd i slutet av 1800-talet. Då började man plantera bl. a gran, men mest fur."

Jul: Julgran: Från Lucia till 20-dag Knut: Upptecknat år 1964 av Bror Jansson, Katrineberg, Vessingebro, efter Johan Sjunnesson, Fågelsång, Våxtorp. Nordiska Museet, Stockholm.

64. Värmland, Gillberga socken.

"Seden att gå omkring i gårdarna med en liten granbuske om julen, känner jag/sagesmannen/ inte till."

Jul II: Upptecknat år 1930 av Ragnar Nilsson, Värmlandsbro, efter Emma Olsson, f.1850 i Gillberga socken. Nordiska Museet, Stockholm.

Östergötland, Svinhult sn.

"Vi började med julgran, det hade de andra och vi ville vara likadana, det var någon gång på 90-talet."

Jul: Julgran: Upptecknat år 1950 av Marianne Olsson, efter fru Ottili Andersson, Attarps kvarn, född 1881 i Attarps by. Nordiska Museet, Stockholm.

65. Estrid Larsson (1881-1904), *En dröm*, två stycken teckningar, blyerts, lavinger i svart. Moderna Museet, Stockholm.

66. Ann Böttcher (1973-), *Gran blad nummer 61*, 2003, pencil on paper.

67. Carl Johan Billmark (1804-1870), *Etude för landskapsmålning*, teckning, Nationalmuseum, Stockholm.

Anteckning: 'i Berefelts bok: Gran blad 61.'

68. (Eget) fotografi med anteckningen 'Elias Martin'.

Limegrön post-it: 'Målningen på NMH (Nationalmuseum, Stockholm) som Micke visade. Beställt porträtt av bruket > porträtt av skogen/gröna guld.'

69. 'Kolmilor, Hult. Skogen har givit upphov till Smålands viktigaste industrigren: nära nog över hela landskapet finns sågverk och snickerifabriker. Avfallet vid dessa anläggningar tillvaratages genom kolning'. Baksida: Sverigebilder, Svenska Turistföreningen. Vykort, oskrivet, inköpt på frimärksmässan NorrPhil i Täby 2004.

70. Hans Marklund (1937 - 2016), *Tjårdalen 1*, 1965, gelatinsilverfotografi, Moderna Museet, Stockholm.

Anteckning: mila i snö?

71. Prytz Erik (1914-1992), till *'Mitt i veckan'* av Nils Johan Rud, gouache, Moderna Museet, Stockholm.

72. Carl Gustaf Rosenberg (1883-1957), *Välta i vårflod*, 1934, gelatinsilverfotografi, Skogsbruk, timmervälto: Moderna Museet, Stockholm.

73. Sune Jonsson (1930-2009), *Timmerlunning vid storavverkning*, 1966, ur serien *Bilder från bondens år*, gelatinsilverfotografi, Moderna Museet, Stockholm.

Anteckning: väldigt fin! bonde o förspänd timmer häst står och tittar in i skogen

74. Per-Olof Nilsson (1946-), *De kallar det förnygringsyta*, 1975, etsning, Moderna Museet, Stockholm.

75. 'Den moderna vägen förläggs till skogsmarken för att undvika intrång i kulturlandskapet. Riksväg 31, Nässjö kn, Jönköpings län.'

Anteckning: '(Kompendium) från Vägarverket Region Öst, Jönköping 1994.

Väghistorik, vägnät. Var har jag läst? Måste hitta! Att på 60-talet togs beslut om att man ej ska kalhugga längs med de stora huvudvägarna för att vi ska få ha kvar den romantiska bilden av skogslandskapet – en kompromiss mellan den gamla antagonismen mellan landsbygd och stad.'

76. Eget fotografi (av unga granplantor redo att planteras).

77. Eget fotografi (av granishög Lilla Gluggebo, Östergötland, Sverige, 2002).

78. Ann Böttcher (1973-), *Gran från granishög, Lilla Gluggebo, Östergötland, Sverige*, 2002, blyerts på papper.

79. 'Den hemska skogen. Estetiska invändningar mot svensk natur. Fornnordisk och naturmagisk konst. Vattenfall à la Düsseldorf.'

'...Dels dröjde det flera decennier in på 1800-talet, innan naturen slutligen kunde betraktas som domesticerad, och i den mörka skogen lurade farorna tätt. Det är dessa stämningar Geijer har fångat så pregnant i *Den lilla kolargossen* (1814), med omkvädet 'Det är så mörkt långt, långt bort i skogen'. Den i diktens början karske gossen tappar alltmot modet när han under vandringen genom skogen först hör den skoningslösa björnen brumma och sedan anar hur trolsen är efter honom...'. Jakob Christensson, *Landskapet i våra Hjärtan – en essä om svensks naturumgänge och identitetssökande*, (Lund: Historiska Media, 2002), s46.

Plastficka: Anshelm Schultzberg (1862-1945), *Morgon vid Kolbatten*, oljemålning, Malmö Museum.

80. Carl Fries (1895-1982), *Den gamla skogen*, gelatinsilverfotografi, Moderna Museet, Stockholm.

Anteckning: rotvälta

81. 'Undret vid barnastenen. I tre veckor var de försvunna, torparflickorna Augusta 8 år och Jenny 11 år. De hann aldrig hem den där november eftermiddagen (13 november 1901) innan snöstormen bröt ut. De blev kvar i skogen och ingen trodde väl att de ens hade överlevt första natten, med temperaturer ned mot åtta minusgrader. Efter ett par dagars letande gav man upp... Men en natt drömde klockarfrun Hulda Hultgren att hon såg två barn insnöade under en stor gran i skogen – och de levde! Sökandet återupptogs (5 december) och 21 dygn efter försvinnandet hittades barnen, sårt medtagna och nedkylda – men vid liv. Flickorna hade, sedan de tröttnat efter kringirrandet i snövädet sökt sig till en gran för skydd. Men de fann den snart dålig och tog sig till en större, på vilken grenarna gick ner till marken. Här inrättade de sig för natten, kröp tätt ihop för att finna värme och trygghet hos varandra i den stormande och rytande skogen... Sedan flickorna tillfrisknat kunde de berätta: - Jo, visst hade de tidigt hört och sett folk med bloss i skogen – men det kunde ju vara 'lysegubbar'! Det var vanligt vi den tiden att man i hemmet skrämde barnen för 'lysegubben'... Därför hade de inte vågat ge sig till känna. Sällskap hade de haft av en ekorre som de matat med bröd. Och till slut, när de själva var helt utmattade, var det ekorren som hjälpte dem genom att gnaga hål på den sista, hårdfrusna mjölpsäsen så att de alla kom åt innehållet. Undret skedde för snart 100 år sedan.'

Bildtext: 'Augusta 8 år och Jenny 11 år, tillsammans med översköterskan på Kisa lasarett, Anna Svensk.'

Två foldrar. Texten ovan är ett utdrag ur foldern *Undret vid barnastenen*, utgiven av Ydre Kultur och Fritidsnämnd, 1999. Andra foldern: *Flickorna Jenny och Augustas tragiska öde i 21 dagar år 1901*. Källan är inte angiven, troligtvis är det samma som ovan.

82. 'Västergötland. Toarp sn.

Åschedra / åskdrag / Vädeldsträd. I Skenstads skog i Toarps socken fanns en gran, som inte kunde växa. Hon stod sig fullkomligt lik år efter år, liten, besynnerlig och knottrig: Det berodde nog på att en löktagubbe, en ofta såg flämta däromkring, tydligen bodde uti trädet.

Klas Olofsson: *Folkliv o. folkminne i Ås, Vedens och Gäsene härad i Västergötland 1* (Göteborg: 1928). Nordiska Museet.

Anteckning: 156: Träden i folktron: Gran. Nordiska Museet, Stockholm

83. Verner Molin (1907-1980), *Genom skogen*, 1938, akvarell, Moderna Museet, Stockholm.

Anteckning: 'som illustration till Barnastenen'

84. 'Här vid den stora stenen övernattade flickorna Augusta och Jenny i 22 dygn i vinterkylan innan räddningen kom. Då hade de förfrusit fötterna men var i övrigt vid god vigör. Den stora granen som blev räddningen är borta. Infälld: Skylten på stenen som berättar om händelsen: "Vid denna sten och under denna gran låg systrarna Augusta och Jenny 8 år och 11 år gamla i vinterkyla 13/11 - 5/12 1901 efter att ha gått vilse i skogen i snöyra. Döda 1919 och 1943".'
Källa?
85. 'Tranås. Trollstenen vis Sännevadet'. Vykort, stämplat 19 augusti 1958.
86. 'Ed. Trolldalen'. Vykort, stämplat 26 juni 1945.
87. 'Upphovstvist stoppar Trolltyg. *Trolltyg i tomeskogen* är en av de mest efterfrågade repriserna bland de som hört av sig till SVT:s programupplysning. Programmet som handlar om kampen mellan de goda tomtarna och de onda trollen, visades senast 1989. Men Trolltyg i tomeskogen kommer med största sannolikhet aldrig mer att kunna visas i svensk tv på grund av upphovsrättsliga lagar. Ingen vet vem som äger rättigheterna till programmet. Liknande fall blir allt vanligare vad gäller klassisk film och tv där upphovsrätten fortfarande gäller, skriver piratbyrå.org'
Bildtext: Trollungen Fjant. Sydsvenskan, 14 oktober 2004.
88. John Bauer (1882-1918), titelsida till *Bland tomtar och troll* utförd 1913, penna och svart bläck, Nationalmuseum, Stockholm.
- Elsa Beskow (1874-1953) Omslagsbild till bilderboken *Tomtebobarnen* (Göteborg: Åhln & Åkerlund. 1910), akvarell, Nationalmuseum, Stockholm.
89. Svenska frimärken - John Bauer i häfte från 1982: *Riddaren rider, Bleknos, Tuvstarr vid tjärnen, Älgtjuren Skutt och lilla prinsessan Tuvstarr*. Postverket. Gravörer: Czeslaw Slania (1921 - 2005) och Majvor Franzén (1938-).
90. Frimärke: 1981. *Europa X. Folklore: Troll, Skogsrå*. "Skogarnas härskarinna", designer/formgivare: Svenolov Ehrén (1927-2004), gravör: Majvor Franzén (1938-)."
91. Överst: Nils Blommér (1816-1853), *Älvdans*, ca 1850, oljemålning, Malmö Konstmuseum.
Underst: Nils Blommér (1816-1853), *Ångsälvor*, 1850, oljemålning, Nationalmuseum, Stockholm.
92. Småland, Västbo hd.
"Jag fäster mig aldrig vid småsaker; sa trollet, fick grankott i ögat."
Från Finnveden, 1922. Ordstäv från Västbo, meddelade av Johanna Svan, Villstad, omkr. 80 år. Upptecknat av Agda Andersson, Villstad. Folkminnessamlingens lådarkiv: Ordstäv / Ordspråk / Gåtor. Nordiska museet, Stockholm.
93. Jämtland. Frostviken sn.
"Då granen kunde tala, bad den, att man skulle lägga den på elden med grovåndan före. I min barndom var det mycket noga med att iakttaga detta. Man lade alltid vedträets tjockare ända före i elden, för man antog, att den hörde till trädets grovåndan."
Meddelat av Olof Persson i Lejoikvattnet, född 1855. Upptecknat av Levi Johansson, 1930. Nordiska museet, Stockholm.
94. Ann Böttcher (1973-), *Gran med bruten topp i riktning mot kyrkan*, 2005, blyerts på papper.
95. 'Småland, Norra Tjust härad, Västra Eds socken:
Där byvägen eller ännu mindre väg, utmynnar vid stora landsvägen, uppspikas ett par ungrannar, vilka grenarna avhuggits till hälften uppåt stammen, vilken även skalats denna längd. När man kört igenom grinden med liket avbrytes topparna på dessa granar omkr. 10 cm längd, men så att de fortfarande kvarsitta. Man bryter dem så att de peka (för vägfarande) varåt kyrkan är belägen. De som under tiden passera vägen vet då, att nu är de iväg med lik härifrån, och de se på topparna varåt man är iväg.
Död och begravning: Upptecknat av Erik Lehman Ankarsrum den 12/1 1933. "Detta såg jag själv förra sommaren". Nordiska Museet, Stockholm.
96. 'Småland, Gårdsby.
I Gårdsby socken strax nordost om Växja hyser man emellertid den uppfattningen, att grantopparna skola brytas så, att de vetta mot
- sorgehuset. För några år sedan blevo de vid en begravning riktade mot kyrkan. Ett par gamla gummor blevo då mycket bekymrade och började sia om ofärd. Deras farhågor besannades, då den döde inom kort drog en nära anhörig med sig.
Död och begravning: Orsakerna till att man i Småland risar för lik. Upptecknat av Eric Elgqvist'. Nordiska Museet, Stockholm.
97. 'Dalsland, Mellerud.
Hackat granris ströddes å vägen och på särskilda punkter lade man kors av granriskvistar.
Död och begravning: Upptecknat 1930 av A.A.J. Franzén, Mellerud. Närke, Kvistbro sn.' Nordiska Museet, Stockholm.
- 'Närke, Kvistbro sn.
När man lägger ut granris vid begravning skall man lägga kvistarna så, att de ligga med roten mot hemmet; som trädet faller.
Död och begravning I: Upptecknat år 1929 av Ann Arwidsson efter fru Hilda Olsson, f. 1872 i Tryggebo, Kvistbro.' Nordiska Museet, Stockholm.
- 'Värmland, Karlskoga.
Så kom begravningsdagen. Vid trappan voro ett par granar resta och granris var strött på utfartsvägen.
Död och begravning II: Upptecknat 1940 av Maja Forsslund, Kopparberg. Upptecknat 1936 av Eric Billby.' Nordiska Museet, Stockholm.
- 'Småland, Rumsquilla sn.
Vid begravning: Granar med afbruten topp stå vid vägen.
Döden I: Upptecknat år 1928 av Elsa Winroth efter kyrkoherde T. Cars. 'Nordiska Museet, Stockholm.
- 'Bohuslän, Grundsunds sn.
Vid begravning pläga två flickor gå före kistan (aldeles framme) och strö granris.
Döden IV: Risning. Upptecknat av Berthold Manngard år 1920. 'Nordiska Museet, Stockholm.
- 'Skåne, Högeröd sn.
Före begravningen. Ingen granegren.
Död och begravning I: 1928-1936. Upptecknat av Sagesman Jacob Bergström, Veberöd. ' Nordiska Museet, Stockholm.
98. 'Närke, Kvistbro sn
Rising vid begravning, utefter väggkanten ej bara vid sorgegården utan också vid granngårdarna, där liktåget drog förbi. Riset lades och lägges än, på båda sidor om vägen och med "rosetter" av ris emellan och med blomma eller blommor i mitten av rosetten. Dessa rosetter skola ligga mitt emot varandra. 1) det var grannar som gjorde detta. Ibland kunde hela vägen till kyrkan vara prydd så om det ej var för långt. På vintern inga blommor. 1) Som framgår av teckningen. Denna är gjord efter sagesmannens beskrivning.
Död och begravning I: Upptecknat 1929 av Anna Arwidsson efter Brevbäraren Gustaf Ekman, f. 1854 i Kvistbro, Mullhyttemo.' Nordiska Museet, Stockholm.
- 'Dalsland, Råggård sn.
Begravningsdekoration vid landsvägen. Situationsplan skiss.
A. Sorgehuset.
B. Äreportsliknande anordning av granrisklädda stänger i form av en galge. Se specialskiss.
C. Unga granar längs vägen fram till den andra vägportalen.
D. Denna portal som står som en äreport tvärs över vägen liknar den vid B men dess kors hänger ned mellan de två kringlorna eller kransarna i stället för att stå på överslaget.
E. Konsum affär; c:a 100 meter från A.
Död och begravning IV: skiss av Olle Homman år 1947.' Nordiska Museet, Stockholm.
- 'Dalsland, Råggård sn.
"Begravningsdekoration utanför grinden till sorgehuset. Granriset är fäst på en galgformig ställning av stänger med ett kors mitt på överslaget. Därunder hänga två kringlor av malört e.d. Runt galgbenens fot lägges granris ut på marken. Den lilla granen längst till vänster på skissen är den första i en rad som fortsätter på ömse sidor om vägen mer än 100-150 meter åt samma håll, till dess en annan 'äreport' möter och bildar en avslutning. / Se annan teckning / På skissen är grinden och en granhäck antydda.

Död och begravning IV: skiss av Olle Homan 1947. Nordiska Museet, Stockholm.

99. Louise Hagberg, När döden gästar. Svenska folkseder och svensk folktro i samband med död och begravning, (Stockholm: Wahlström&Widstrand, 1937).

Anteckning framsida: 'byggde upp stor samling för Nordiska Museet'
Anteckningar:

s223: Ormbunke? Rumsgran?

s295: Hittade på Nordiska! Har digitalt.

s297: Llewellyn Lloyd, "The granris", "The granruska"

s301: Det ständigt gröna granriset en sinnebild för evigt liv.

Vidskepelse – högtidlig ritual

s302: Inte länge sedan, visar på kulturodningens spridning av granskogen

100. Digitala utskrifter från Nordiska Museets arkiv. 213: 'Död och begravning: Granar: Granris'. Uppifrån och ner:

1. Inga uppgifter.
2. 'Lenhovda sn, Småland, 1945. Allé av granar med avbrutna toppar framför kyrkporten i samband med begravning. Foto Mats Rehnberg.'
3. 'Småland, 1920.'
4. 'Småland, 1936.'
5. 'Dalsland.'
6. 'Småland, Ryssby sn. Granris strött på vägen. Mönster av granris lagt vid begrafning. Granrismönster vid begrafning. Enklare. Enklare lagt ris.'

101. 'Västmanland, Lillhärad socken.

Granriskors. Foto: Jonas Berg. 19 augusti 1967'. Nordiska Museet, Stockholm.

102. 'Gotland, 1933.' Nordiska Museet, Stockholm.

103. 'Västergötland, Håckviks socken.

Vid begravning satte man en liten allé av granar från dörren ut till vägen och från kyrkporten till kyrkedörren, om det var större begravningar. Kvistarna på de granarna räckte ned till marken; det betydde sorg. Men vid bröllop kvistades de tre alnar uppåt; det betydde glädje. Granar lade ut den dödes namn med hackat granris på vägen, som skulle användas. Där liket skulle stå, sattes sex granar – det var strax utanför trappan, när man sjöng ut liket och någon, som var likast till det, höll talet. Granarna på ömse sidor om ingången nådde upp till öfsa.

Död och begravning: C-M Bergstrand: gammalt från Kind II, Säfte 1960. Efter A.K. Larsson, född 1840. Nordiska Museet, Stockholm.

104. Brudgranar bildar kortege vid bondbröllop i Närunga socken i början av 1900-talet. Foto: Gottfried Benjaminsson. Gustav Ewald, *Svenska vårdträd* (Värgårda: Å. Carlsson, 1983).

105. 'Holen, Tällberg'. Vykort, stämplat 27 februari 1928.

106. "Till dessa legendomspunna landskap nådde turisterna tidigt fram... Bland resenärerna fanns en och annan inhemsk fotvandrare på upptäcktsfärd i sitt eget land men också mer långväga färdemän som fransmän och tyskar och framförallt briter, bland vilka man kunde återfinna såväl resenärer i långkjol som sportiga björnjägare. I första ledet bland de senare märktes Llewellyn Lloyd, som kom att bo långa tider i Värmland och författade en rad skrifter om jaktäventyr och svensk allmogekultur, från hans första verk *Field Sports of the North of Europe*, (1830) till *Peasant Life in Sweden* (1870). På så vis kom exotiskt klingande ord som "the granruska", "the granris" och "the orr-lek" att åtminstone för stunden berika den engelska ordsförrådet."

Jakob Christensson, *Landskapet i våra Hjärtan – en essä om svenskars naturumgänge och identitetssökande*, (Lund: Historiska Media, 2002), s14.
Anteckning: Llewellyn < uttalas [lue:llen] (som Sue Ellen)

107. "The säter stuga, or hut in the clearing". Den främmande fäbodkulturen i Dalarna utgjorde under 1800-talet en oemotståndlig lockelse på utländska besökare. Ur Llewellyn Lloyd, *Peasant Life in Sweden* (1870).

Jakob Christensson, *Landskapet i våra Hjärtan – en essä om svenskars naturumgänge och identitetssökande*, (Lund: Historiska Media, 2002).

108. Carl Gustaf Rosenberg (1883-1957), *Brekbodarnas fäbod, Gagnefs socken, Dalarna*, gelatinsilverfotografi, ca 1925, Moderna Museet, Stockholm.

109. Llewellyn Lloyd (1792-1876)

Anteckning: 'Vad han gjort för Sverige? Sport = björnjakt, fiske etc. 'Ur vår samtid - Femtio porträtt med nekrologer af Harald Wieselgren [(Stockholm: P.A. Norstedt & söner, Kongl. Boktryckeriet, 1880). Här som en digital faksimil från 'Project Runeberg': <http://runeberg.org/samtid/0202.html>

Grön post-it: 'the granris, the granruska'

110. 'Fotvandring var ett populärt fritidsnöje vid sekelskiftet 1900'.

Sommarboken - Friluft- och idrottslif för alla, utgiven av Gustaf Stjernström, 1910 / Jakob Christensson, *Landskapet i våra Hjärtan – en essä om svenskars naturumgänge och identitetssökande*, (Lund: Historiska Media, 2002).

111. 'Skurugata, Eksjö'. Vykort, poststämplat 29 november 1913. Inköpt på Tradera den 16 februari 2004.

Anteckning: Min 115-

Eget fotografi av Skurugata (Småland).

112. 'Ormaryd, Nässjö'. Skrivet i blyerts av samlare/säljare. Vykort, oskrivet.

113. 'Kinnekulle – Carlavägen till Utsiktstornet'. Vykort, oskrivet.

114. 'Skogsparti från Bettyhög, Holsbybrunn'. Vykort, poststämplat två gånger: 8 juli 1947, Holsbybrunn och 9 juli 1947, Segerstad.

115. Anna Riwkin (1908-1970), titel saknas, utan år, gelatinsilverfotografi, Moderna Museet, Stockholm.

116. Carl Gustaf Rosenberg (1883-1957), *"Bil-camping" Åsvägen "Långheden", Västra Färnebo, Dalarna*, 1950, gelatinsilverfotografi, Moderna Museet, Stockholm.

117. Ann Böttcher (1973-), *Tidig Hill*, 2004, blyerts på papper.

118. Carl Fredrik Hill (1849-1911), teckning, Malmö Konstmuseum.
Gul post-it pil: Se Marcus Larsson!

119. Carl Fredrik Hill, teckning, Malmö Konstmuseum.
Anteckning: Nordiskt landskap med granar och älvar.

120. *Per Leander Engström (1886-1927), Nämnforsen, Näsåker (vinterbild)*, utan år, litografi, Moderna Museet, Stockholm
Anteckning: upp och ner, ngt som Hill, vattendrag, öar m. granar.

121. Kurt Florén (1899-1966), *Landskap*, färgkrita, Moderna Museet, Stockholm.
Anteckning: Hill & Döskallegrattan

122. Carl Fredrik Hill, teckning, Malmö Konstmuseum.

123. Carl Fredrik Hill, teckning, svartkrita, Malmö Konstmuseum.
Anteckning: skog, signerad Hill, svartkrita.

124. Carl Fredrik Hill, teckning, färgkrita, Malmö Konstmuseum.
Anteckning: Hill, Hill, Hill – som skog!

125. Blå post-it: Hills lutande och skrikande granar

126. Carl Fredrik Hill, teckning, färgkrita, Malmö Konstmuseum.
Anteckning: lutande gran vid vattenfall

127. Carl Fredrik Hill, *En rad granar/Sex granar*, teckning, svartkrita, Nationalmuseum, Stockholm.

128. 'Entrén till sanatoriet Ryd', brevkort, oskrivet.

129. 'Hej Harriette, Ditt bud på auktion nummer 4448223, *Ryds Sanatorium, tre herrar vid foten av Alpen ca 1906*, har överträffats av en annan budgivare.' Vykort, Tradera, 4 februari 2004.

Ljusblå post-it: Alpen – Alperna, Thomas Mann; Bergtagen.
Mot stenbumling i de småländska skogarna

130. Carl Gustaf Rosenberg (1883 - 1957), *Utsikt från Ränneberget i betmark, Värmland*, gelatinsilverfotografi, 1927, Moderna Museet, Stockholm.

131. "Bygd et obygd". När fransyskan Erica Simon i sin doktorsavhandling, Réveil national et culture populaire en Scandinavie (1960) för en fransk publik skulle förklara svenskarnas sinne som resultatet av deras isolering från omvärlden ledsagade detta flygfoto från Ångermanland framställningen. Foto: Lars Bergström jr.

Riksantikvarieämbetet. Jakob Christensson, *Landskapet i våra Hjärtan - en essä om svenskars naturumgänge och identitetssökande*, (Lund: Historiska Media, 2002)

Anteckning: Jämför Tacitus Germania

132. Grön post-it: Sanatoriet

133. Sex stycken brevkort från Romanäs sanatorium vid sjön Sommen i Småland: Överst till underst:

1. 'Flygfoto över Romanäs Sanatorium. Foto: AB Flygtrafik. Frigiven av Försvarsstaben'. Brevkort, inköpt på Tradera 6 mars 2004
2. Brevkort, stämplat 25 juli 1931, inköpt på Tradera 13 mars 2004.
3. Brevkort, stämplat 9 augusti 1909, inköpt på Tradera 12 mars 2004
4. 'Tranås. Romanäs Sanatorium.' Brevkort, oskrivet, inköpt på Tradera 2 mars 2004.
5. 'Romanäs Sanatorium. Musikummet.' Brevkort, stämplat 13 juni 1913.
6. 'Utsikt från Romanäs Sanatorium.' Brevkort stämplat 13 juli 1911, inköpt på Tradera 28 februari 2004.

134. *Ex Libris. Romanäs Sanatorium 1905-1940*. Kompendium sammanställt av Annie Swärd (innan den kom ut i bokform: *Romanäs sanatorium 1903-1940: en berättelse och en dokumentsamling*, 2004, utgivare: Jönköpings läns museum).

135. 'Stratomta Lungsots Sanatorium. Ligghall.' Brevkort, stämplat 2 november 1908. Skrivet på framsida: 'Kan du ta reda på mig här?'

136. 'Sävsjö Sanatorium, Skogsparti'. Vykort, stämplat 4 augusti 1929.

137. 'Romanäs, Tranås'. Juli, 2004, eget fotografi.

138. Carl Fredrik Hill (1849-1911), *Svarta Granar*, 1878, oljemålning, Malmö Konstmuseum.

139. Rune Grönjörd, *Fors i månsken*, etsning, 1977, Malmö Konstmuseum.

140. Ann Böttcher (1973-), *Min ångest är en risig skog*, 2004, blyerts på papper.

141. Rune Grönjörd (1934-), *Granskog*, 1973, litografi. Anmärkning: *Min ångest är en risig skog/Lagerkvist*
Limegrön post-it: ur Millroth, Thomas: Rune Grönjörd. Inre och yttre bilder. (Sthlm, Carlssons Förlag, 1989).

142. www.mimersbrunn.se/arbeten/625.asp [2004-09-25]

Diktanalys av Pär Lagerkvist *Min ångest är en risig skog*. Skrivet av: Kalle Martinsson, 2001-04-01.

Pär Lagerkvist

Min ångest är en risig skog

1. *Min ångest är en risig skog*
2. *där blodiga fåglar skrika.*
3. *Stoltare ödemarker finner du nog;*
4. *men det kvittar mig nu lika!*
5. *Jag sitter och glör under torra träd*
6. *och lyss till de hesa skriken.*
7. *Jag ligger snart still under tomma träd*
8. *och ruttar bland fågelliken.*

Det här är en text av Pär Lagerkvist från hans första diktsamling *Ångest* som kom ut 1916. Jag bläddrade igenom en Pär Lagerkvistsamling och fastnade för den här texten för att det var så starka ord med blodiga fåglar och sånt.

Genomgång av dikten på ett bokstavligt plan

När man läser texten bokstavligt får man plocka bort ångesten på första raden för att den ska gå att förstå. Sedan ser jag en bild framför mig av en man som sitter under ett träd på någon torr och död plats med de blodiga fåglarna skriker ovanför honom.

Alltså, det som inte går ihop rent bokstavligt är när han säger att hans ångest är en risig skog. I övrigt skulle det kunna handla om någon som sitter och håller på att dö under ett träd. Då använder jag alltså ångesten som grund när jag ska bryta ner och analysera texten.

Verktyg

Jag försökte använda de verktygen vi har fått lära oss, det gick inte så bra. Först letade jag efter motsatser i texten, då texten är helt igenom neråt, sorgsen, ångestladdad så hittade jag ingen. Så då testade jag att bygga betydelsefält.

Adjektivenboxen innehåller ord med negativ klang, förutom ett av dem, stolt. Stolt som i stoltare ödemarker. Ödemarker är också ett ord som låter negativt i mina öron.

Det finns en till liknande sak i texten, i den mening som jag reagerade på när jag såg texten första gången: Där blodiga fåglar skrika. Fåglar är rätt ofta romantiserade och man associerar dem till fågelkvitter, vår, gröna skogar. Här förknippar man det med blod, ett starkt ord som man inte brukar använda i samma mening. Det blir en häftig kontrast i meningen.

De övriga boxarna ger mig inga speciella insikter utan de bara visar på att det är mycket ångest, ruttet, lik, torra träd etc.

Genomgång av texten på ett bildligt plan

Rad nr

1. På rad ett säger han att hans ångest är en risig skog. Jag vet inte riktigt om risig står för nåt som det är svårt att ta sig ur; i stil med snårig. Det andra det kan vara är risig som i torr. Troligen är det senare alternativet rätt då han på rad

5 talar om torra träd.

2. Här är det blodiga fåglar som skriker i den risiga skogen, alltså hans ångest. Fåglarna som skriker i hans ångest kan vara hemska minnen, skuldskänslor, tvångstankar, eller nåt liknande.

3. Det här är den meningen som jag tycker är mest kryptisk. Vem syftar han på när han säger du och vad är det för stoltare ödemarker? Ödemarken kan syfta på hur han känner sig, att han inte har nåt att leva för; allt känns meningslöst.

4. Den här raden är beroende av rad 3 och den har jag ännu inte löst ut, han låter dock likgiltig inför vad som händer här. Det kvittar ju för honom, han ska ändå dö och ruttna bort under träden.

5. Då han sitter och glör verkar han inte särskilt aktiv utan snarare helt apatisk och väntande på sin död eller något.

6. Som i rad 5 så verkar han bara sitta där och vänta.

7. Att han snart ligger still under tomma träd syftar på att han kommer att dö inom kort, dö eller bara bli galen.

8. Dö och ruttna. Observera att de blodiga fåglarna också dött nu. Hans problem som förut skrek i hans huvud är lika döda som honom.

Vad finns kvar nu?

- Vad menas med den stoltare ödemarker som han inte bryr sig om?

Slutdiskussion

Den här dikten handlar ju helt tydligt om ångest. Det står i första raden och kan lätt förknippas med alla ångestladdade ord i texten som död, risig, blodig, ödemarker, skrik etc. Hans sinne/själ eller vad det nu är betecknas som ödemarker i den här texten, alltså är även han öde och tom inombords med hemska tankar (de blodiga fåglarna) som plågar honom.

När han säger stoltare ödemarker kanske han menar "mer öde" ödemarker, på något sett mer tomma sinnen än hans, att hans problem kanske inte är de största ändå. Han kanske egentligen inte har tillräckligt bra anledning att ruttna bort enligt honom själv. Men det skiter han i. Han anser sig va tillräckligt långt gånge i sin ångest för att ruttna men kanske att han skäms lite över att orsaken till ångesten inte är så farlig egentligen.

Man blir lite nyfiken på hur det går sedan, när både han och de blodiga fåglarna har ruttat bort.

Slutligen tänkte jag säga att det var en mycket stark och intensiv dikt, mycket bra faktiskt. Skulle i och för sig aldrig vilja hamna i den situationen själv.

Pär Lagerkvist (1891 - 1974)

Min ångest är en risig skog

där blodiga fåglar skrika.
Stoltare ödemark finner du nog;
men det kvittar mig nu lika!

Jag sitter och glör under torra träd
och lyss till de hesa skriken.
Jag ligger snart still under tomma träd
och ruttar bland fågelliken.

Stinkande avskrädeshög,
där jag ruttar bort under tårar,
strålände stora liv,
älskat av as och dårar!

143. *Dödsängesten övervinner vi aldrig*, Ulf Lundkvist, *Det bästa av Ulf Lundkvist* (Stockholm: ETC Förlag, 1997).

144. Börje Almquist (1960-) Utan titel, 1981, gelatinsilverfotografi, infrarödkänslig film, selentonat/saltpapper, Moderna Museet, Stockholm. Anteckning: mörkt, mystiskt spökansikte.

145. Arne Axelsson (1930-2012), *Hyllning till Hartung*, 1958, gelatinsilverfotografi, Moderna Museet, Stockholm.

146. Ulf Rolof (1961-), *12 January 1995* (detail) Pendulating fir-tree. Ur *1996 07.01.94 - 12.02.95 Ulf Rolof* (Stockholm: Mira förlag, 1997).

147. "Your own background will always influence your perception of the other person; something which I seek to show in this machine. It consists of a train that runs round a circular track. On the wagons there are fir trees that obstruct the view from the chair in the middle of the circle in which the viewer is seated. The chair revolves along the fir trees. I can never get away from my origins – my Swedish fir trees are a part of my horizon. What I am trying to clarify is precisely the importance of getting to know yourself. Daniel Birnbaum"

Anteckning: intervjuar Ulf Rolof. Ur *1996 07.01.94 - 12.02.95 Ulf Rolof* (Stockholm: Mira förlag, 1997).

148. 'Långshyttan. Folkets Hus och Kv. Granen vid Björkallén'. Vykort, poststämplat 21 juli 1958.

149. Ann Böttcher (1973-), Utan titel, 2003, blyerts på papper.

150. 'Den 100-åriga 14-stammade granen vid Finnebacken på Kinnekulle', vykort, oskrivet.

151. 'Fridlyst Gran – Åsa, Sela-ön, Södermanland'. Brefkort, oskrivet.

152. 'Trollhättan. Kung Oscars Bro med Vattenfallen'. Brefkort, oskrivet.

153. Rune Grönjörd (1934-), *Gran*, 1969, blyerts på papper, Moderna Museet, Stockholm.

154. Målning av Harry Martinson kopierad ur: Ingvar Holm, *Harry Martinson i målarnas mitt: Penna - Pensel - Palett* (Förlag Prins Eugens Waldemarsudde, 2004).

155. Harry Martinson (1904-1978), *Tall- och granskog i solnedgång*, utan årtal, tusch på papper, Moderna Museet, Stockholm.

156. ...Ett likartat förhållande i barndomen har Sara Lidman redogjort för i 'Och trädet svarade'. Hos henne är det en gran, 'jämnhög med mig och vacker och grön', som en dag väljer henne. Mellan barnet och Granen utspelar sig en passionerad 'kärlekshistoria', som för Lidmans del även innebär att bli delaktig i de stora, ordlösa, sammanhangen. Harry Martinson, som i så hög grad uppehållit sig vid den svenska sommaren och därvid givit oss så många nya ord att nyttja under skogsvandringen (däribland det sprittande 'lövskogsglädje), har också ägnat träden vederbörlig uppmärksamhet och i trädtopparna hittat gransufåglar. Jakob Christensson, *Landskapet i våra Hjärtan – en essä om svenskars naturumgänge och identitetssökande*, (Lund: Historiska Media, 2002), s20.

Grön post-it: Kolla upp Staffan Söderblom – gren – berg? Nutida

Grön post-it:
Ändå är vi vad vi är

ett granskogsfolk
och med gran skall vi myllas

'Karlskoga. Skogskyrkogården'. Vykort, oskrivet.

157. Harry Martinson, *Vildbuketten*, Naturdikter i urval av Åke Runnquist, inledning av Carl Fries, (Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1965). Människobarnet och skogarna, s29, Aftonskog, s56, Skogsdikt, s75, Granskogarna, s91, Huldrans avsked, s92, Granarna, s93, Granarna mörknar, s96

Anteckning:

'Vad vore världen utan granar, utan massaved, julgran och gravens ris. Vad vore den utan det skydd som granen ger och utan de skuggande sagor som bara kan berättas av granar. Vi uppsöker gläntornas ljus och bor till en del i städer där vi får för oss att vi är oss själva. Ändå är vi vad vi är ett granskogsfolk och med gran skall vi myllas.'
(Harry Martinson)

Gul post-it: 'Favorit! (s91)'

158. Nordisk vår

Alla mina luftslopp ha smultit som snö,
alla mina drömmar har runnit som vatten,
av allt jag har älskat har jag endast kvar
en blå himmel och några bleka stjärnor.
Vinden rör sig sakt mellan träden.
Tomheten vilar. Vattnet är tyst.
Den gamla granen står vaken och tänker
på det vita molnet, han i drömmen kysst

Anteckning: 1916, Edith Södergran

159. *Och trädet svarade*, Sara Lidman, (Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1988)

Anteckning: om hennes möte med en gran i barndomen som blir hennes bästa vän. Sen måste hon välja mellan granen (det ordlösa sammanhang) och livet...

160. *Svensk natur: en antologi* [...sammanställts av Dag Hammarskjöld, Sten Selander och Carl-Julius Anrick]. (Stockholm: Svenska turistföreningens förlag, 1943). Dikter och prosastycken ur den svenska efterkrigslitteraturen från Stig Dagerman till Anna Westberg.

Rad I-12, s5: "När Svenska turistföreningen för snart två år sedan beslöt att ge ut en samling naturskildringar, hämtade ur svensk dikt och prosa, var det icke i syfte att foga ännu en representativ antologi till de många som redan sett dagen. Planen hade mognat under en tid, då Sverige under krigshot och isolering med ny styrka trädde fram för oss som vårt land. Och föreningen ville inom räckhåll för alla ställa en bok, där årstidernas växlingar och landskapets skiftningar från Sandhammaren till Lapplandsfjällen flätade samman brottstycken ur vår litteratur till en bild av detta land som det upplevts av svenskar, skilda i tiden, skilda också till ursprung, livssyn och strävan men förenade i sin bundenhet vid den jord ur vilken de vuxit."
Understruket s6:" ... där landet speglas ursprungligt och sant."

161. Carl Gustaf Rosenberg (1883-1957), *Strömsrums Gärd, Idhult, Småland. Skogen vid Idhult i vilken Gärdens Herrar jagar*, 1942, gelatinsilverfotografi, Moderna Museet, Stockholm.

162. *Samlade dikter Dan Andersson* [förord av Gunnar Harding] (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2003).

163. Börje Almquist (1960-), *Sömn*, 1981, fotografvyr, Moderna Museet, Stockholm.

Anteckning: man sover på sten i granskog, fin till Dan Andersson (Kolvaktarens visor).

164. Frimärke: 1988. *Dan Andersson*. 100 år sedan diktaren Dan Andersson (1888-1920) föddes. Motiv: Porträttfoto 1916, handskrivet manuskript (1525), Hembygden: Finnmarken (1526). En mörkrets och hemlöshetens sångare. Anteckning: Inköpt: Gamla Stans Frimärken, Lilla Nyg.7, Stockholm, 17 mars 2004.

Dan Anderssons Luosa.
Hemlängtan
Jag är trött, jag är led på fabriken,
Jag vill hem till jordhöljt bo,
till min koja vid Blodstensmyren,
i de gröna gömmornas ro,
Jag vill leva på bröd och vatten,
om jag endast strax får byta
allt gasljus och larm om natten
där timmarna tysta flyta.
Vykort, stämplat 1982

165. Stig Åsberg (1909-1968), *Myren*, 1943. Troligen unikt provtryck. Här avbildas en blyerts-skiss, det har inte gått att lokalisera själva trycket. Anteckning: illustrerade *Skogsliv vid Walden* (Thoreau) 1947

166. Frimärke: 1981. *Natt och Dag – Gäst hos verkligheten*. Motiv: Pär Lagerkvist (1891-1974) och fadern Anders åker tralla vid Gemla, Småland (1176), trägravyr av S Ljungberg i PL:s självbiografiska skildring *Gäst hos verkligheten*. Anteckning: Inköpt: Gamla Stans Frimärken, Lilla Nyg.7, Stockholm, 2004-03-17

167. Bengt Olson (1930-), *Landskap i sol*, 1951, färglitografi, Moderna Museet, Stockholm.

168. Ljusblå post-it: Modernism-granar

169. Torsten Rengqvist (1924-2007), *Skogsbryn. Västertorp -52 våren (hösten träsnitt)*, 1952, penselteckning i svart, Moderna Museet, Stockholm.

170. Curt Hamne (1943-), *Vinterbild IV*, 1972, teckning, Moderna Museet, Stockholm.
Anteckning: jmfr Ulf Wahlbergs *Trädet*

171. Ulf Wahlberg (1938-2014), *Trädet*, 1970, färgserigrafi, Moderna Museet, Stockholm.
Anteckning: jmfr Curt Hamnes *Vinterbild IV*

172. Jan Brauner (1931-2015), *Brunsvart gran*, utan årtal, akvatint, Moderna Museet, Stockholm.

173. Ljusblå post-it: porträtt (ev. G. Norrman, om jag hittar ensamt porträtt. Smoliansky!)

174. Ann Böttcher (1973-), utan titel, 2003, pencil on paper.

175. Eva Holmér-Edling (1942-), *Granen*, utan årtal, etsning, Moderna Museet, Stockholm.

Anteckning: Ett porträtt!

176. Ulf Trotzig (1925-2013), utan titel, 1988, tornnål, Moderna Museet, Stockholm.

Anteckning: stor gran, lutande t.v. ganska ovanlig riktning, brukar vara t.h.

177. Limegrön post-it: Lutande granar får aktualiserad betydelse efter Gudrun, februari 2005.

Eget fotografi från Mycklaflon, Gummarp, Småland.

178. "Före stormen 1969 gallrade också jag efter det som då ansågs riktigt, med rätt glesa bestånd och ett jämt krontak så att varje trädets rotsystem skulle ha sitt område. Nästan hälften av min skog blev total- förstörd i den stormen – medan grannens skog, som var i samma ålder men ogallrad, var helt intakt, med vindfällan endast på de ställen där grundvattnet var högt. Jag köpte det stället 1971 och där finns fortfarande riktigt gammelskog kvar. Sedan dess har jag försökt anpassa granbestånden till deras naturliga växtsätt med högt ansatta kronor med böjligen stammar. Tillväxten per hektar blir inte mindre och den blir i alla fall inte i grenar. År 1957 planterade jag gran av vitrysk proveniens men jag slutade då jag såg dubbeltoppar, flera grenar i grenvarvet och styva uppåtväxande

grenar som ett bra vindfång gentemot svenska granars plymgrenar. Sedan dess har jag endast planterat inhemsk gran. det vitryska är det enda beståndet som är totalförstört efter den senaste stormen, på grund av för stor trädskada i förhållande till rotomfånget. Att stormskadorna har blivit så stora i våra skogar beror på stor del på den mänskliga faktorn. Det går inte att förändra granens naturliga växtsätt som är att växa upp i täta bestånd. Dessa självgallra sig och får ett ojämnt krontak. I täta bestånd går rötterna ihop med rötter från träden omkring och träden får mindre kronor som inte fångar så mycket vind. Det är att samarbeta med naturen. När ett granbestånd gallras maskinellt verkar det ibland mer som åverkan än som skogsvård. Beståndet blir för glest, trädskadorna blir kraftigare och rotsystemet får ett eget område som gör att det lätt blir rotvälter. Jag har ingen annan utbildning än facklitteratur, resten har jag lärt av naturen. När jag skall förklara eller försvara mitt skogsbruk brukar jag skämtsamt säga att jag sköter den efter Vår Herres anvisningar istället för Skogsvårdstyrelsens och jag har hellre markanpassad skog än marknadsanpassad. På lördagen efter stormen körde vi runt Bolmen för att se på stormens härjningar. Vi lade märke till att de skogar som var brukade av aktiva skogsägare var mer skadade, medan de orörda skogarna hade klarat sig bättre. Skog har alltid självgallrat sig genom skillnader i tillväxt mellan individer och för att vara stormsäkra skall träden ha olika höjd, då de kortare som står i lä ger stöd åt de längre. Naturens eget påfund. Gunnar Gustafsson, Fristad.
Bildtext: Stormen 1969 slog hårdast mot brukad skog."
Varifrån?

179. Nordiska museet, Kulturhistoriska avdelningen, 115 21 Stockholm. Frågelista Nm 212, *Vi och naturen*. Dec 1986.

Anteckning: Frivilliga meddelare spridda över Sverige. Började tidigt 1900 – till idag, 30-talet populärt, mkt folkskollärare etc. Innan honorar, senare fataburen (Nordiska museet tidning)

Utdrag ur texten, rad 18-25:

"Även om naturupplevelsen i sig ofta är hel och obruten har vi på grund av begreppets räckvidd delat in årets frågelista i olika avdelningar. Det hindrar dock inte att du disponerar ditt svar som det faller sig naturligast för dig. Det är bra att läsa igenom listan innan du börjar skriva. Var gärna utförlig. Allt för långa svar får vi aldrig. Kom också med personliga synpunkter och värderingar – det är sådant som är intressant och värdefullt för eftervärlden. Börja med att beskriva naturen på den plats där du bor, eller den plats du kommer ifrån, om den ligger dig närmare hjärtat...

Kategorier: Kunskap om naturen, Hur utnyttjar du naturen?, Hur upplever du naturen?, Människors aktsamhet om naturen.

Fyra sista raderna: Du är välkommen att rita bilder eller sända med fotografier. Ange om de är till läns eller om museets får behålla dem. Mátyás Szabó, Karl-Olov Arnstberg, december 1986, Nordiska museet.

180. Vår kära GRAN
+ maj 1956

har idag efter en lång sjukdom på grund av en långvarig exponering av salt, bly och kväveoxid samt dioxiner avlidit. Med oss sörjer grannar och vänner samt en stor släkt långt utanför vårt lands gränser.

SKOGEN den 7 juni 1986

Syskonen BARR
och
Barnen GRAN

Kremation

Du kämpade mot ett hopplöst skeende,
Men du var tapper och dog med ett leende.

Några minnesord över vår kära GRAN som gått ur tiden.

Nu är du alltså borta. Din plats står tom. Bara en stubbe vittnar om vad Du varit en gång. Budet om Din bortgång kom inte som en överraskning. Vi som stod dig närmast, såg hur Du tacklade av för varje dag. Dina barr föll av och Du stannade i växten.

Du fick allt svårare att andas på grund av dieselryk, svavelnedfall, bly, kväveoxider och dioxiner. Inte var det så hälsosamt att bli nedstänkt av saltvatten från E.trean, där de allt starkare och snabbare bilarna frestade sina förare att skruva upp hastigheten allt mer och mer.

De jäktar och jäktar och inser inte att de bara har ett liv att leva och det bör vi alla vara rädda om.

Jag minns då du var ung och vacker, då ville Du bli julgran hos en barnfamilj, men Du hade ett handikapp redan då, det fattades en gren på ett viktigt ställe.

Sen önskade du bli gammal och bli pappersmassa, helst skrivpapper för viktiga dokument eller bokpapper, då skulle Du leva även efter din död och alla skulle minnas Dig. Men ett grymt öde lade Dig i en allt för tidig grav. Nu kanske du får värma upp ett hus – eller bli kaffeved.

Vi Dina vänner och gran(n)ar kommer alltid att minnas Dig.

Moåsen 10 juni 1986
Familjen TALL.

Nordiska Museets Frågelista Nm 212: *Vi och naturen*.
Bilaga: *Dikter och brev*.

181. Bildtext: "1971/72 På Sergels Torg i Stockholm framför det blivande Kulturhuset, vid den här tiden tillfälligt Riksdagshus. Bilden är från ett kalhygge, en alltför välkänd syn från våra resor i landet. Från vänster: Bo Anders, Thomas, Torbjörn, Arne, Jakob"
Träd, Gräs och Stenar, <http://www.powertool.se/tgs/bilder/>

182. 'Sedan skogen började må dåligt har försurningen rönt en något senkommen uppmärksamhet i samhället.'
Mikael Edelstam och Fredrik Sjöberg, *Miljö till varje pris* (Stockholm: LT Förlag, 1988), s49.

183. 'Engagemang och opposition. Det är en vårdag i centrala Stockholm. Till tonerna av Chopins sorgmarsch kommer sex unga män bärande på en kista. Den döde är den svenska granen. Det var fältbiologerna – Svenska Naturskyddsföreningens ungdomssektion – som den 7 april 1984 anordnade denna annorlunda demonstration. Den genomfördes för att rikta uppmärksamheten på de larmrapporter som framkommit om den ökande skogsdöden i södra och västra Sverige. Luftföroreningarna och försurningen är en av 1980-talets stora miljöfrågor.'
Elisabet Stavenow-Hidemark, *Modell Sverige: en utställning om det moderna Sveriges framväxt* (Stockholm : Nordiska museet, 1985).

184. Ett urval (egen inventering, vecka 8, 2005) av svar från Nordiska museets Frågelista Nm 212: *Vi och Naturen* från december 1986:

Hur upplever du naturen?

'I skogen först tystnaden, och sen bruset, suset av stora träd, mäktigt, lite tungt kanske, i tall och granskog. Granskogen känns förmig kanske dystert, det är ofta grenar långt ner på marken, det är mörkt under granarna. I tallskog känns befriande, jag ser mellan stammarna långt bort och det är lätt att komma fram.'

'... men är man förberedd på väderombyte är det ganska skönt att ex. sitta under en gran medan regnet öser ner. Ensam i skogen är upplevelserna starkast för mig, då kan man spela ut hela sitt register av känslor.'

'Till för några år sedan var där mycket vacker skog, riktig "John Bauerskog" med stora granar, mjuk mossor och sten bumlingar. När jag tänker efter har nog John Bauers sagoillustrationer också bidragit till att forma min (och många andra svenskers) naturupplevelse. Man ser ju skogen på det sättet, och det är inte särskilt svårt att se trollen heller! Och kanske bidrar det till att man sörjer så mycket när den gamla skogen försvinner. Nya skogar blir ju aldrig likadana.'

Egen anteckning: 'Barnen går i Mullskolan. Medlem i Greenpeace.'

'Jag tror att kunskapen om naturen var bättre förr, då levde man nära naturen och lärde av vad man såg och hörde sig berättas. Jag tror att man mer kunde se kedjor av orsak och verkan i naturen då.'

'Det enda jag är rädd för i skogen är män; blottare och våldtäktsmän. Det är lite orättvist att vara kvinna och inte våga springa ensam i skogen på kvällen för rädslan för män, konstigt att vara rädd för sin egen ras. Några farliga djur finns inte längre och börjar det åska drar vi oss hem.'

'Svensk natur skiljer sig avsevärt från andra länder genom sin renhet. Man kan inte påstå att människorna är särskilt aktsamma om naturen. De stora skogsmaskinerna som tar hela träd är en förbannelse. De förstör mer än de betalar. Hästen däremot går mjukt i skogen. De stora maskinerna blir för

tunga... Tur att vi i Småland har så stenig terräng, att dom inte kan ta sig fram på många ställen. Man känner sin litenhet i djup mossbelagd blockstensnatur med skuggande granar.'

'Mina kunskaper om naturen är inte stora. Det lilla jag vet har jag lärt mig i skolan och av mina barn som går på Mulle/Plupp.'

'Det tycks som vi inte skulle ha något begrepp om natur, när vi ser på all den skogsskövling och som sedan förorsakar all översvämning nedåt bygderna. När det idag finns så många experter på alla områden, varför inte råda bot för det i tid? Går jag upp på höjden ovanför mig, så ser jag oändliga vidder av kalhyggen. Visserligen kommer det om några år att bli mycket skogshallon där och man drar den nytta det går att få.'

'Min kunskap om naturen har jag fått främst genom min pappa, som var mycket intresserad av allt i naturen. Han delade gärna med sig åt mig och min bror på ett så riktigt sätt. Han visade oss och berättade för oss när vi var ute i skog och mark, han lärde oss att vara rädda om allt, djur och växter. Vi skulle alltid vara försiktiga och lågmälda, så vi inte skrämde fåglarna. Gärna se men inte röra. Pappa lärde oss vad de olika lövträden heter och skillnaden mellan gran, tall och en.'

'Svensk natur är frisk och fräsch i jämförelse med många andra länders natur. Jag har bott i Schweiz i 5 år och längtat efter utrymme. Schweiz är ett litet land med många människor. Därför utnyttjas naturen mycket mer, att hitta ensamma vrår där är svårt.'

'Mulleverksamheten är bra, som engagerar barnen från att de är små. Skogen förstörs, sjöar försuras tyvärr.'

"Riktig natur" är för mig orörda skogar och andra icke odlade områden. Med det är inte denna typ av natur som jag älskar – snarare är jag rädd för den. ... Som att gå i blåbärs- eller lingonskogen är ju härligt på sitt sätt och finner man riktiga bärmarker blir jag väldigt glad och överväldigad av det underbara land vi lever i – men jag går inte gärna ensam i skogen. Dels är jag väldigt rädd för djur och hoppar till vid varje ljud jag hör, om det så bara är en fågel som flyger iväg, dels har jag så dåligt lokalsinne, så det är lätt för mig att gå vilse. Jag har gjort det en gång: När barnen var små. Anders 9, Annika 7 och Peter 3 år gamla hade jag dem med i skogen på Värmlandsnäs för att plocka bär. Plötsligt visste jag inte ett dugg från vilket håll vi kommit eller åt vilket håll vi skulle gå. Jag ville inte visa barnen min rädsla utan sa så lugnt jag kunde, att "vi går upp på berget, så ser vi nog varåt vi skall gå". Men när vi kom upp på berget kunde jag inte se något, som gav mig en ledtråd. Vi gick och gick på mäfå och när jag så fick se en "lega" efter en ålg som just lämnat sin plats, greps jag av näst intill panik. Så kom vi till en stig, vilken vi följde, och snart sa Anders "Här kom vi förut, för jag känner igen pappersmuggen som ligger här". Oh, så glad jag blev, och det var sedan inte alls långt till vägen, men den tid det tagit innan vi kom så långt, var så hemsk så jag glömmer det aldrig. Därefter gjorde jag alltid så, när jag gick ensam eller med barnen i skogen, att jag tog en rulle plastrensor med mej, sådana som man virkade plastmattor av, och så snitslade jag mej genom skogen, så kunde jag följa mina plastrensor i träden på väg tillbaka (då jag naturligtvis plockade ner dem).'

'Tänk bara en vinterdag i skogen med alla snötyngda granar och kanske en blek januarisol. Finns det något vackrare? Skogen – det är den "riktiga" naturen det.'

'När jag växte upp var jag med och kolade i skogen. Jag skulle vilja uppleva det igen och få tillbringa nätterna i kolarkojan på en brits med färskt granris och sprakande eld i gråstensspisen och höststormarna susande utanför.'

'Naturprogram hör till det vi helst ser på TV och där tror jag man lär sig en del, kanske mer än man tror... Äldsta pojken Johan gick skogsmulleskolan när han var 4 år men nästa år ville han inte fortsätta. "Titta på myrorna kan jag lika gärna göra hemma"...'

185. 'Foton som skänkes till Museet. Utsikt från kojans vid Småtjärnarna okt 1987. Här fiskar vi men vi får plantera fisk själva.' Nordiska Museets Frågelista Nm 212: *Vi och Naturen*, dec, 1986.

186. Baksida: 'Utsikt från verandan åt öster'. Understruket: 'Naturkatastrofer kan vi inte göra något åt, de får vi leva med. I Sverige är vi ju förskonade från sådant.' Nordiska Museets Frågelista Nm 212: *Vi och*

Naturen, dec, 1986.

187. Insänd målning av gran. Baksida: 'Min lekgran' (Norrbotten/Luleå). Nordiska Museets Frågelista Nm 212: *Vi och Naturen*, dec, 1986.

188. Baksida: 'Utsikt från Gethällarna.' Nordiska Museets Frågelista Nm 212: *Vi och Naturen*, dec, 1986.

189. Ann Böttcher (1973-), *Paradiset ligger i Småland II*, 2004, blyerts på papper.

190. Ljusgul post-it: efter Christina Ringsberg "*Paradiset ligger i Småland*" etsning, 1993.

191. Stiftelsen Håll Sverige Rent. Anteckning: Keep Sweden Tidy Foundation, www.keepersweden.tidy.org
Anteckning: tall – gran, en – gran, 1 – 1 – 2

192. Frimärke: 1986, *Europa XV. Natur – och miljöskydd*. Motiv: Försurningsfaran: Bilavgaser, Global luftförorening.

193. Frimärke: 1992, *Friluftsförbundet 100 år*. Motiv: Skogsmulle med en hare och två barn.
Anteckning: Inköpt: Gamla Stans Frimärken, Lilla Nygatan 7, Stockholm, 2004-03-25.

194. Frimärke: 2000, *Skogen*. Motiv: Allemansrätt, Skogsvård, Pelarsal, Björkskog.

195. Pressmeddelande från Skogsstyrelsen, 2000-03-17:

'Den svenska skogen på frimärken.

Den 17:e mars sker utgivningen av frimärksserien 'Skogen' på Länsmuseum i Jönköping. Vid utgivningsceremonin medverkar bl.a. landshövding Birgit Friggebo och generaldirektör Maria Norrfalk. De fyra olika frimärksmotiven har tillkommit genom ett samarbete mellan Posten och Skogsstyrelsen genom det rikstäckande utbildningsprojektet 'Grönare Skog'. Frimärkena, liksom 'Grönare Skog' visar på skogens många värden och möjligheter. Frimärkena speglar olika skogsmiljöer där skogsbruk förenas med rekreation, naturvård och viltvård. Frimärkena ingår även som ett tema vid 'Skogens Dag' den 3:e september i år.

Skogen är en av Sveriges viktigaste naturresurser. Över hälften av landet är täckt med skog. Den svenska skogsnäringsgrenen är den näringsgren som netto drar in mest exportintäkter till landet. Skogen tillmätts stor betydelse och nu ges det ut fyra frimärken till skogens ära.

Fyra motiv

I serien 'Skogen' ingår fyra frimärken. De fyra märkena har döpts till 'Pelarsalen', 'Björkskogen', 'Skogsvården' och 'Allemansrätten'. Ingalill Axelsson, bildkonstnär från Vaxholm har formgivit frimärkena.

Skogsvården

Skogen har skötts och vårdats med stor framgång. Från att vid slutet av 1800-talet ha varit hårt nedhuggen och i ett uselt skick, har god skogsvård i mer än 100 års tid inneburit ständigt växande virkesförråd. 3 Trots stora årliga avverkningar på mer än 70 miljoner m ökar virkestillgången i de svenska skogarna. Varje år ökar virkesförrådet med 3 ca 30 miljoner m och ökningen beräknas fortgå långt in på 2000-talet. Det är inte bara virke som växer i skogen, där finns också en rik tillgång på vilt. Älgstammen är en av de tätaste i världen. Varje höst skjuts ca 100.000 älgar.

Allemansrätten

Till skillnad från de flesta andra länder har man i Sverige en rätt för individen att fritt passera över annans mark. Denna gamla sedvanerätt, som i dagligt tal brukar kallas allemansrätten, har kunnat bestå in till våra dagar då Sverige fortfarande är ganska glesbefolkat. Denna unika rätt gör det möjligt att kunna uppleva den svenska skogen på nära håll. Men det gäller att gå varsamt fram. Man får till exempel inte bryta grenar och kvistar eller på annat sätt skada skogens mark och växter. All jakt är förbehållen de som har jakträtt. Det är inte heller tillåtet att framföra fordon. Att plocka blommor, bär och svamp är in de flesta fall däremot tillåtet, förutsatt att de inte är fridlysta. I skogar där människor ofta strövar, exempelvis nära tätorter och intill friluftsanläggningar, är skogsskötsel ofta anpassad för att höja rekreationsvärdet.'

<http://www.svo.se/aktuellt/press/frimarke.htm>

196. Posten.se: Pressmeddelande Augusti 18, 2004.
'Skogens skafferi med svamp och bär, landskapshus och duvor på nya frimärken.

Lingon, hjortron och kantareller från skogens eget skafferi. Landskapshus från Uppland, Gotland och Dalsland samt några av våra vanligaste duvor finns på Postens nya frimärken som ges ut den 19 augusti.

När hösten kommer fylls skog och mark av läckerheter som blåbär, hjortron och skogshallon. Kantarell och stolt fjällskivling lockar svamplockare till skogspromenader och spännande letande. Allemansrätten ger oss tillträde till våra skogar och möjlighet att hitta egna, och i många fall, hemliga smultronställen. En tröst när sommaren regnar bort är att det ofta blir ett bra svampår. Posten ger ut fyra frimärken på temat Skogens skafferi tecknade av konstnären Inga-Karin Eriksson.'

197. Ann Böttcher (1973-), utan titel, 2005, blyerts på papper.

198. MALMÖ KONSTMUSEUM

Egen inventering av granmotiv i Malmö Konstmuseums arkiv, september 2003:

x: granar som huvudmotiv
o: granar som bakgrund
bl: bläck
oa: olja
sk: svartkrita
pk: pastellkrita
bly: blyerts
be: beskrivning

Malmö Konstmuseum: Carl Fredrik Hill, teckningar (48 st)

Malmö Konstmuseums arkiv, kontoret (28 st)

Malmö Konstmuseums arkiv kontoret: svarta stående arkivmappar (5 st)

Malmö Konstmuseums arkiv: strukna (18 st)

199. NATIONALMUSEUM (Stockholm)

Sökord GRAN, Nationalmuseums eget register (Basuppgifter).

Antal poster: 42 st, både inom Måleri (NM) och Hanteckning (NMH).

Strandlandskap med förblåsta granar

Granskog

Granar framför fjäll. Studie från Nordlandet

Romantiskt landskap med gran

Vattenfall och granholme

Studie av en gran

Studie av övre delen av en gran

Granar

Grangrenar

Granskogsinteriör

Granskogsinteriör

Vattenfall omgivet av granar

En gran

Vatten speglar eldar i bergen, ö med granar

Bergsluttning med granar och raviner

Landskap med granar

En rad med granar

Man som rör uppför flod med granar på snöig strand

Granar på en ö

Bäck genom en granskog

Bäck och granar, några kullfallna

Ensam gran

Älv med fors på en höglätt, granar

Sluttning med granar och forsar

Stormpiskad gran

Gran och lövträd. Skissbok

Granskog

Granskogsinteriör

Landskapsstudie. Sex granar växande på en ås

Klippor med granar

Klippor med gran

Döda granar

Landskap med granar

Studie av granar

Studier av grankvist
Granar. Röllakan
Granskog
Smågranar
Granskog kring en sjö
Granskog
Granskog och klippblock

200. NATIONALMUSEUM (Stockholm)

Total inventering (egen) av NM:s arkiv vad det gäller granmotiv. Vecka 9-11, 2004.

NationalMuseum Handteckning (NMH)

NationalMuseum (NM), Måleri

F - Foto, K - Kopia, FK - Färgkopia

201. MODERNA MUSEET (Stockholm)

Egen inventering av granmotiv i Moderna Museets samling, september + november/december, 2004

Grafik och teckning (mikrofilmer, plan 1)

Fotografi-samlingen (med Håkans hjälp), mottagit på CD av Håkan, januari 2005!

TMS (The Museum System): Föremål: Klassifikation: Fotografi, Grafik:

Teckning: Måleri:

A-lista (fet stil), B-lista (övrigt)

Anteckning: A-lista/B-lista skickad till Ellen Cronholm 2005-02-02

TMS (The Museum System): Föremål: Klassifikation: Fotografi, Grafik:

Teckning: Måleri:

202. NORDISKA MUSEET (Stockholm)

Egen inventering av granmotiv i Nordiska museets arkiv, vecka 8, 2005:

Folkminnessamlingens lådarkiv, vänstra sidan:

(Indelningen i landskap är min egen, lådarkiven är inte uppdelade på detta sätt. Årtalen är när minnet är nedtecknat.

Svart text - fotostatkopia. Röd text: digitalfoto)

115: Naturen: Tro om växter: Träd: Gran

131: Samer: Kolonisation

Samer: Nr?

156: Träden i folktron: Gran

192: Jul: Julgran

213: Död och begravning: Granar: Granris

Folkminnessamlingens lådarkiv: Högra sidan: Ordstäv/ Ordspråk/ Gåtor

Frågelista Nm 212: Vi och Naturen. December 1986, Nordiska museet,

Kulturhistoriska avdelningen

Övrigt: